

Mint most a Budapest Print Kiadó A Nemzet Színészei című sorozatában Kállairól. Szigethy Gábor a színházi, Gervai András a filmszínészi életművet dolgozta fel, alaposan, olvasmányosan, a kortárs kritikákból is bőségesen idézve. Bóta Gábor kiváló interjúkat készített a színészszel, feleségével és a család egyik barátjával. Szinte (tényleg csak szinte?) mindent megtudhatunk Kállai Ferencről. A színésztől és az emberről egyaránt. Tabuk nélkül, esendőségét sem takargatva. Például hogy nyitott házasságban él(t). Ez a korszakos jelentőségű művész imádja a nőket és imádja a feleségét is. Mara aszszony pedig elfogadta, hogy így van. Kállai Ferenc rendkívül szerencsés ember. Azt csinálhatta egész életében, amit a legjobban szeret: játszott. És mindvégig ott áll mellette a társ, aki a szerepeivel gyötrődő színészt és a nőket faló férfit is elfogadta, támogatta a kezdetektől. Irigyném is Kállai Ferencet, de a zsenikre hiába vagyunk irigyek. Ezért inkább örülök, hogy volt és van nekünk. És örülök, hogy ez az alapos, fotókkal gazdagon illusztrált könyv megjelent róla.

CSILLAG ISTVÁN

*(Budapest Print Kiadó, Budapest, [2003],
388 oldal, ármegjelölés nélkül)*

A Pécsi Műhely nagy képeskönyve

Meghatározó jelentőségű, reprezentatív képzőművészeti albumot jelentetett meg a pécsi székhelyű Alexandra Kiadó a szélesebb értelmiségi közvélemény előtt is alig ismert neoavantgárd képzőművészeti csoportról, a Pécsi Műhelyről. A könyvet forgatva a témától nem idegenkedő, a rendszerváltást megelőző három évtized magyar művészeti életét valamennyire ismerő néző örömmel nyugtázhatja, hogy végre olyan – nem mellékesen, gyönyörű kiállítású – kötetet tarthat a kezében, amelynek ezernél több fekete-fehér és színes képe is megerősíti azt az előfeltevést, hogy az underground és a neoavantgárd jegyében létrejött fontos alkotások nem csak egy szűk – időközben igen ismertté tett – fővárosi művészcsoporthoz tevékenységéhez köthetőek, hanem valójában egymással párhuzamosan zajlottak a korszak jelentős magyar művészeti eseményei Párizsban, Újvidéken, Kolozsvárott, Pécsen és még több hazai nagyvárosban. A Pécsi Műhely albuma elemi erejű bizonyítéka annak, hogy óriási szükség lenne a hatvanas–kilencvenes évek között tevékenykedő progresszív művészcsoporthoz nagy retrospektív kiállításaira és katalógusaira (hasonlóan a Vajda Lajos Stúdió Műcsarnok-beli kiállításához), a megrende-

zett nagy tárlatok máig meg nem jelent katalógusainak kiadására (pl. az Erdély Miklós-katalógus), valamint a képzőművészet és a neoavangárd irodalom terén egyaránt nélkülözhetetlen filológiai, feltáró, rendszerező, katalogizáló munkák elvégzésére, bibliográfiák, szöveggyűjtemények, levelezések kiadására.

A kötet összeállítói, résztvevői annak az ismert pécsi képzőművésznek, Lantos Ferencnek ajánlották a kiadványt, akinek tanítványi köréből került ki az az állandóan változó, de végül is öt személy (Ficzek Ferenc, Halász Károly, Kismányoki Károly, Pinczehelyi Sándor és Szijártó Kálmán) körül kikristályosodó művészcsoport, amely 1968-as megalakulását követően a pezsgő szellemi életű Pécs országos jelentőségű, s a pécsi művészeti életet máig alakító, arra erősen ható formációjává vált. A Pécsi Műhely albuma számos meglepetést tartogat. A képanyag a 2004 tavaszán több pécsi galériában *PÉCSI MŰHELY...1968–1980...* címmel megrendezett kiállítássorozat anyagait dolgozza fel, de még a két legismertebb csoporttag, Pinczehelyi Sándor és az egyik legjobb, a Paksi Képtárban látható kortárs magyar képzőművészeti gyűjteményt is létrehozó Halász Károly munkáinak változatossága, gazdagsága, és átgondolt rendszerezettsége is meglepetést okoz. A műfaji gazdagság, a változatos, ugyanakkor egyaránt autentikus eszközhasználat is

az anyag értékeiről tanúskodik: kiemelhetjük Ficzek Sándor fotóit, s installációinak, akcióinak fényképeken rögzített dokumentációit; Halász Károly hatvanas évek végén készült pop art-tanulmányait, az európai konkrét költészetre is reflektáló, írógéppel készült műveit, hetvenes évek elejéről származó tévés installációit, fotóakcióit; Kismányoki Károly jeltipológiai munkáit, Pinczehelyi a diktatúra jelképrendszerét, jelképpé vált tárgyainak (sarló, kalapács), szimbólumainak (pl. csillag) sajátos kontextusba helyező, mementóként ható műveit, fotóit, objektjeit; Szijártó Kálmán tűzzománcait, papír- és szitanyomatait.

A vaskos kötethez elvileg egy CD-ROM is tartozik (ami a recensens példányából éppen hiányzott), s ezen a CD-n mozgóképekalkotások, land art-felvételek, performanszok találhatóak, valamint egy válogatás az 1970 és 1980 között megjelent újságcikkekből. Sajnálatos, hogy a könyvbe nem került több szöveg, hiányoznak az értelmező tanulmányok, művészettörténeti feldolgozások, interjúk, bibliográfiák, kiállítások jegyzéke, hiszen valószínűleg kevesen forgatták Aknai Tamás a témát körüljáró lassan egy évtizede megjelent könyvét. Abban is biztosak lehetünk, hogy még egy ilyen reprezentatív album a Pécsi Műhelyről a közeljövőben nem fog megjelenni, s nemhogy az átlagolvasó, de még a szakmabeli is csak nagyon ke-

veset tud meg a kötetből a csoport történetéről (egyedül Antal István a mozgóképes technikák alkalmazását összefoglaló írását emelhetjük ki).

Ezen hibák ellenére is a hetvenes, nyolcvanas évek magyar progressziójának, sajátos politikai és esztétikai undergroundjának, neoavantgárdjának fontos lenyomata, a magyar land art, performansz, body art, akcióművészet stb. egyik úttörő csoportjának dokumentumkötete került, kerülhet a könyvespolcokra.

L. SIMON LÁSZLÓ

(Alexandra Kiadó, Pécs, 2004, 320 oldal, ármegjelölés nélkül)

Az Esterházy-örökség Kiállítás a Szépművészeti Múzeum 17. századi olasz rajzaiból

Kevesen tudják, talán csak a műfaj rajjongói, hogy a Szépművészeti Múzeum Grafikai Gyűjteménye milyen jelentős helyet foglal el hazai közgyűjteményeink sorában. Igaz, kollekciója nem oly bőséges, mint például a párizsi Louvre, a bécsi Albertina vagy a firenzei Uffizi anyaga, változatoságban mégis melléjük állítható, hiszen e gyűjtemény az európai művészettörténet nagy alkotóinak művei

mellett, együttesként az európai rajz- és grafikusművészet áttekintését is lehetővé teszi. A múzeum mindenkori vezetősége és munkatársai minden időben nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy ezt a sokszínűséget különféle aspektusokból bemutassák; elég például a közelmúltból a nyolcvanas évek elejének több részéből álló, történeti szempontokat követő kiállításaira utalni. Ezt a rendező elvet persze vegyíteni lehet az iskolák, alkotók, egykori magángyűjtemények válogatási szempontjával, amit a bolognai művészek rajzaiból 1990-ben rendezett kiállítás, vagy ez a mostani, az Esterházy-gyűjtemény legszebb darabjait felvonultató is példáz.

A Grafikai Gyűjteményben, amely nyolcezer lapot számláló rajz-kollekcióból és mintegy százezer sokszorosított grafikai lapból áll, az olasz gyűjtemény ezerkétszáz művel képviselteti magát. Ebből 17. századi körülbelül háromszázhatvan; a kabinetben most a legjelentősebbek kerültek közszemlére – azok, amelyek az 1870-ben megvásárolt Esterházy-gyűjteményből kerültek a múzeumba –, de a rendezők későbbi gyarapítások eredményeit is bemutatják. A művészek jelentős számban a bolognai iskola tagjai voltak, ám jelen vannak a korabeli római, firenzei/toszkán és északolasz művészet képviselői is.

A kiállított mesterek közül a képzőművészet iránt érdeklődő nagyközönségnek valószínűleg Guido